

Drepturile politice ale dobrogenilor în paginile jurnalului Conservatorul Constanței (1909-1912)

Sandu, Adrian

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Sandu, A. (2008). Drepturile politice ale dobrogenilor în paginile jurnalului Conservatorul Constanței (1909-1912). *Annals of the University of Bucharest / Political science series*, 10, 19-30. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-378585>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

DREPTURILE POLITICE ALE DOBROGENILOR ÎN PAGINILE JURNALULUI *CONSERVATORUL CONSTANȚEI*, 1909-1912

ADRIAN SANDU

După cum se știe, elementele esențiale ale unui partid politic, după LaPalombara și Weiner¹, sunt construite în jurul a patru mari dimensiuni: organizare durabilă, organizare locală, voința deliberată de a conduce și interesul de a obține un sprijin popular pe calea alegerilor sau pe oricare altă cale. Pornind de la această premisă, articolul de față își propune să analizeze dimensiunea locală a fenomenului, stăruind asupra unor opțiuni politice ale conservatorilor constănțeni. Dacă structura centrală a mișcării conservatoare din România este bine cunoscută², cea locală a fost mai puțin cercetată³, de aceea credem că demersul nostru este unul benefic.

Așadar, avem în vedere maniera în care conservatorii din Constanța căutau să rezolve problemele politice specifice zonei dobrogene. Din această perspectivă ne-am concentrat analiza pe presa partizană, anume pe articolele din jurnalul *Conservatorul Constanței* din perioada 1909-1912 cu privire la drepturile politice ale dobrogenilor. Precizăm că publicația la care am făcut referire, ce se află în fondurile microfilmate ale Bibliotecii Județene Constanța, nu a fost cercetată până acum ca subiect în sine. Regăsim câteva referiri în istoriografia relativă la Dobrogea și în inventarul *Publicații periodice dobrogene, 1878-1944*.

Este bine știut că Dobrogea avea o situație specială din punct de vedere politic. Unirea cu Regatul în urma Războiului de Independență, precum și prevederile Tratatului de la Berlin, îi dădeau un statut aparte. În plus, Dobrogea era o zonă relativ săracă economic, cu o climă aspră, dar cu deschidere la mare,

¹ JOSEPH LAPALOMBARA, MYRON WEINER, *Political Parties and Political Development*, Princeton University Press, 1966, passim.

² ION BULEI, *Conservatori și conservatorism în România*, Editura Enciclopedică, București, 2000; ANASTASIE IORDACHE, *Originile și constituirea Partidului Conservator din România*, Editura Paideia, București, 1999.

³ ANA-MARIA RĂDULESCU, *Conservatorii în Oltenia. Dolj: 1899-1913*, Editura Aius, Craiova, 2004, colecția Res Publica și *Conservatorii din județul Dolj*, Editura Aius, Craiova, 2005, colecția Res Publica ori STOICA LASCU, *Partidele politice la Brăila în perioada modernă, 1875-1914. Mărturii de epocă*, Editura Istros-Muzeul Brăilei, Brăila, 1998.

iar populație ei era una eterogenă din punct de vedere etnic, elementul românesc fiind minoritar. Toate aceste caracteristici ridicau lumii politice autohtone o serie de probleme specifice care-și așteptau rezolvarea.

Organizația conservatoare constănțeană⁴

Semnalul primelor încercări de încheiere a formațiunilor politice deja existente în Regat în spațiul dobrogean a fost dat de Mesajul Regal din 15 noiembrie 1908 către Corpurile legiuitoare ale statului: „Domnilor Senatori, domnilor Deputați. Ieri s-au împlinit treizeci de ani de când, în capul armatei, am pus piciorul pe pământul Dobrogei recâștigată prin sângele vitejilor noștri ostași căzuți în Războiul Independenței. De atunci această parte a României a luat un având puternic. Prin conștiința națională reînviată, prin lucrările mărețe și roditoare cu care Regatul neconținut a înzestrat-o, ea este astăzi deapănarea unită cu patria-mumă, prin simțăminte de dragoste și recunoștință. A sosit dar momentul să întindem asupra județelor Constanța și Tulcea regimul nostru constituțional”⁵.

Mesajul Regal confirma și modul în care se constituiau structurile politice. Ele urmau aceeași direcție prin care apăruseră și la nivel central: elita culturală și economică se constituia într-una politică. Procesul de apariție a culturii politice se realiza așadar de sus în jos, de la elite către mase, de la centru către periferie. La fel ca modernizarea Regatului, cea a Dobrogei urma același proces imitațional al periferiei, doar că centrul era reprezentat atunci de zona capitalei unde se concentra decizia politică și nu de Europa Occidentală. Modelele erau astfel preluate din interior, nu din exterior, Constanța raportându-se la București și nu la Paris sau la Berlin.

Pe 11 noiembrie 1907 apărea la Constanța prima organizație conservatoare dobrogeană. Conducerea Clubului Conservator din Constanța revenea atunci lui Constantin Pariano, fost prefect conservator al județului Vâlcea, care devenea și președinte de onoare. Era secondat de Traian Fortun, avocat de profesie, care fusese desemnat vicepreședinte, de Simion Petrescu, casier și Artur Tanta, secretar. Printre cei 61 de semnatori ai procesului-verbal care consfințea apariția structurii politice conservatoare îi întâlnim pe avocatul C. Irimescu, D. Alessiu, T. Th. Rizescu, G. Biciola și dr. Achile Zissu. Ruptura ramurii tachiste de filonul conservator principal apărea și în interiorul noului club. Ion Bănescu,

⁴ Detaliile relative la evoluția filialei județene Constanța a Partidului Conservator au fost preluate din STOICA LASCU, „Crearea și activitatea organizațiilor județene Constanța ale partidelor politice, 1908-1916”, în *Comunicări de Istorie a Dobrogei*, coord.: A. V. Rădulescu, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța, 1983. Vezi, de același autor, și „Specificul vieții politice dobrogene după 1878, în viziunea oamenilor de stat și începuturile activității partidelor la Constanța”, în *Anuarul Colegiului Pedagogic „Constantin Brătescu”*, Constanța, 1993.

⁵ ION MAMINA, *Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică, 1866-1938*, Editura Enciclopedică, București, 2000, pp. 245-246.

Traian Fortun și Simion Petrescu părăseau Partidul Conservator în 1908 punând bazele mișcării conservator-democrate din Constanța.

Pe 17 decembrie 1908 a luat ființă, în jurul lui Constantin Pariano, filiala constănțeană a Partidului Conservator. Printre membrii fondatori se numărau avocatul Titus Cănanău, doctorul A. Pilescu, Ion și Aurel Solacolu, ziaristul Petre Grigorescu, profesorul Ion Bențoiu. Comitetul executiv al organizației constănțene s-a constituit la 4 ianuarie 1909 avându-l ca președinte pe același Pariano, iar ca vicepreședinte, pe T. Cănanău. Dintre membri organizației s-au remarcat în timp Mircea Solacolu, doctorul A. Pilescu, Ion Dumitrescu, Petre Milosef, Gh. Tomosoiu și M. Popescu.

Partidul Conservator a participat la primele alegeri organizate în Dobrogea în 1912, iar apoi, desigur, și la celelalte. Începând cu aprilie 1915 formațiunea conservatoare constănțeană s-a rupt practic în două. Comitetul executiv al filialei constănțene a Partidului Conservator, convocat la 30 aprilie 1915, l-a destituit pe C. Pariano din funcția de conducere, ca o sancțiune pentru votului negativ pe care acesta îl dăduse lui Alexandru Marghiloman la nivelul comitetului executiv central, fără a fi avut acordul organizației locale din care provenea. Noul șef al conservatorilor constănțeni a devenit atunci T. Cănanău, care a rămas în funcție până în 1916.

Conservatorul Constanței

Organ al Partidului Conservator din Constanța (18 ianuarie 1909-1 iulie 1916), jurnalul apărea săptămânal la Tipografia „Ovidius” și costa 10 bani numărul. Redacția, care avea adresa pe strada Carol I, nr. 25, îi anunța pe cititori că pot face abonamente anuale (10 lei) sau pe șase luni (5 luni). Doi directori a avut publicația constănțeană pe tot parcursul existenței sale: G. Berea și I. Bențoiu.

În anul 1915, între 8 mai și 5 iunie, a funcționat în paralel un alt ziar intitulat *Conservatorul Constanței*, reprezentând facțiunea filo-antantistă a conservatorilor constănțeni. Acesta avea redacția în strada D. A. Sturdza, nr. 11, și era scos la Tipografia „Vulcan”.

Structura ziarului era împărțită în patru secțiuni: articole de fond, „informațiuni locale” în general de natură administrativă, evenimente interne respectiv internaționale, la care se vor adăuga diverse rubrici periodice.

Din al doilea număr redacția prezenta obiectivele noului organ de presă într-un articol intitulat sugestiv „Ce vroim?”: „ziarul acesta va fi în prima linie politică iar principiile în numele cărora vom lupta sunt acele reprezentate prin dl. P. P. Carp și strălucitul său stat major. Astăzi când anarhia morală cu care vițiază organismul politic al țării noastre acele grupuri informe cu programe mărturisite sau care nu se pot mărturisi a intrat într-o fază de tot acută, ce dă de gândit chiar și firilor celor mai optimiste. Astăzi când o primejdie socială tot așa

de mare amenință din partea liberalilor, care mergând de dreptul împotriva propriei lor doctrine politice au ajuns să sdruncine prin nesăbuitele lor reforme chiar temeliile proprietății și au pășit astfel cu un picior peste granițele socialismului nu vedem mărturisire decât prin principiile sănătoase de curățire și cinste politică, de chibzuită întocmire socială, de dezvoltare firească a neamului, principii înscrise pe steagul conservator. În serviciul lor venim și noi să punem modestele noastre mijloace”⁶.

Tot numărul secund al publicației atingea fondul problemelor specific conștănțene aducând în discuție principiile după care urma ca acestea să fie dezbătute. Era vorba de promovarea elementului autohton, încetarea luptei „ce se dă de la un timp contra românilor transilvăneni”⁷, încurajarea participării la afacerile publice a elementului cojănesc, remedierea situației prin care copiii de origine străină nu cunoșteau limba română, construirea de școli și biserici, înapoierea „pământurilor usurpate de stat precum și vânzarea la săteni a restului de pământ ce mai are Dobrogea”⁸, precum și schimbarea hotărârii ministeriale prin care pământurile „cu irevocabilă destinație de a fi plantate” fuseseră luate de sub jurisdicția comunelor. După cum aflăm din articolul respectiv, hotărârea ministerială aducea „atingere dreptul de proprietate al comunelor” și provoca „vătămare sănătății publice, vegetațiunii dobrogene (...), căci lipsa de păduri duce la secetă care arde pășunile și strică recoltele”⁹. Punctul 8 al Declarației programatice făcea referire la necesitatea construirii liniilor ferate Tulcea-Constanța și Constanța-Techirghiol-Mangalia. În fine, ultimul punct aducea în prim-plan anumite acțiuni ale fostului guvern conservator de modernizare a județului, dintre care amintim: planurile de finalizare a băilor de la Mamaia, a unei biserici, a iluminatului public și a pavării străzilor orașului Constanța.

Aceste probleme sunt în fapt expresia unei percepții potrivit căreia centrul ar ignora problemele periferiei. Un articol din același număr, „Ce este cu drepturile dobrogenilor?”, preciza cu claritate: „A se opri în mijlocul drepturilor ar fi o mare nechibzuință din partea stăpânirii. Nu-i era nimănui să se joace astfel cu speranțele unei întregi populațiuni. Văzându-se iarăși înșelați, dobrogenii ar pierde orice încredere în conducătorii neamului”¹⁰.

Drepturile politice ale dobrogenilor

Tema predilectă a articolelor din *Conservatorul Constanței* până în 1912 era aceea a drepturilor politice ale dobrogenilor. Dar și după această dată, care

⁶ *Conservatorul Constanței*, 25 ianuarie 1909, p. 1.

⁷ *Ibid.*, pp. 1-2.

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

coincide cu primele alegeri în Dobrogea, tema subzistă, ea trecând în zona confruntării partizane. Bătălia s-a dat de atunci pentru valorificarea noilor drepturi în confruntările electorale.

Acordarea drepturilor politice pentru zona Dobrogei s-a realizat prin Legea din 19 aprilie 1909, completată de Referendumul din 16 aprilie 1910¹¹. Acestea stipulau că locuitorii din județele Tulcea și Constanța primeau aceleași drepturi înscrise în Constituție ca și ceilalți români din Regat. Fiecare din aceste județe puteau trimite în Parlament câte doi deputați în colegiul I, respectiv câte unul în colegiile II, III, precum și câte doi senatori în colegiul I, respectiv câte unul în colegiul II. Însă limitele ei au fost recunoscute chiar de promotorii liberali ai acesteia; lipsa unei educații civice adecvate făcea ca numai cetățenii români ai Dobrogei să beneficieze în mod gradat de unele drepturi. Cu toate acestea, riposta conservatoare nu a lipsit; dimpotrivă, ea s-a dovedit a fi extrem de virulentă la adresa legiuitorului liberal.

„Ce este cu drepturile dobrogenilor?”, articolul din nr. 2 al ziarului deschidea în fapt tema drepturilor politice. Graba cu care se emiteau proiectele și legile liberale afecta procesul de acordare a drepturilor politice pentru dobrogeni, deoarece Executivul se supraaglomerase cu alte proiecte; promisiunea acordării de drepturi coalesce în întreg spectrul politic constănțean, demonstrând că în ciuda divergențelor locale, forțele politice locale puteau susține proiecte de interes comun.

În nr. 6 al jurnalului descoperim în articolul „Drepturile politice în Dobrogea” că guvernul a dus înaintea Parlamentului proiectul Legii pentru acordarea de drepturi politice, dar acest proiect suferea de o importantă omisiune: erau excluși toți românii transilvăneni care s-au instalat pe teritoriul dobrogean¹². În același număr, din articolul „O gravă contradicție”, semnat „Conservatorul”, aflăm o serie de detalii care îi puneau pe liberali într-o situație delicată: „Liberalii care dețin puterea partizani puri ai domnului I. Brătianu sunt în același timp și partizanii sufragiului universal. Acest fapt nu poate fi contestat nici chiar de către ziarile takiste care au specialitatea contestării adevărului (...); cel mult fac democrații-generoși o singură concesiune, aceea de a renunța vremelnic la sufragiu universal în favoarea colegiului unic”¹³.

În aceeași zi cu introducerea la Senat a proiectului de Lege privind colegiul unic la alegerile județene, tot la Camera superioară, guvernul a prezentat și cealaltă propunere legislativă referitoare la situația politică a Dobrogei. Prin acest proiect li se acorda drepturi politice dobrogenilor, aceștia beneficiind și de un număr de reprezentanți pe care va fi trebuit să îi aibă fiecare județ, dar, în opinia autorului articolului, colegiile dădeau mai mulți deputați în celelalte zone ale țării decât în Dobrogea. Autorul ne explică în continuare de

¹¹ ADRIAN RĂDULESCU, ION BITOLEANU, *Istoria Dobrogei*, ediția a doua revizuită., Editura Ex Ponto, Constanța, 1998, pp. 373-374.

¹² *Conservatorul Constanței*, 23 februarie 1909, p. 2.

¹³ *Ibid.*

ce: „numai cenzitarii sunt o organizație îndestulătoare pentru statul român. În Dobrogea sunt condițiuni speciale negreșit, în Dobrogea nu există numai o naționalitate română ci mai multe; totuși oficialitățile spun că românii sunt mai mulți, mai ales românii din pătura rurală. Ori în Dobrogea, guvernul domnului I. Brătianu a descalificat masele populare și și-a pus toată nădejdea în cenzitarii cei puțini, dincoace face cu totul dimpotrivă. Gravă contradicție!”¹⁴.

Aceeași problemă a fost reluată în nr. 8 al ziarului în „Drepturile dobrogenilor”: proiectul de lege propus pentru a fi ratificat de camere a suferit o modificare astfel încât „românii din orice stat, fără privire la locul nașterii, proprietarii de imobile rurale în Dobrogea”¹⁵. Cu toate acestea, concluzia articolului era că modificarea nu putea fi una inspirată, întrucât românii stabiliți în orașe rămân în afara legii. În aceeași pagină, Constantin Pariano făcea un elogiu lui Titu Maiorescu, care se dovedise a fi un susținător al cauzei dobrogenilor. „Dar cu toată împotrivirea înverșunată a domnului Sturdza, în țară se croise un curent favorabil ideii acordării de drepturi politice pentru Dobrogea și domnul Titu Maiorescu a fost cel întâi om politic care a îmbrățișat cu căldură și a susținut din răspuțeri când era ministru cauza dobrogenilor. Astă toamnă în răspuns de la Mesagiu, tot domnul Titu Maiorescu în discursul rostit, a ridicat din nou glasul pentru Dobrogea”¹⁶.

Componenta propagandistică era limpede, iar relația centru-periferie în acest caz, se concretiza prin atitudinea lui Maiorescu în chestiunea dobrogeană. Vedem aici și ambivalența centrului: pe de o parte, avem facțiunea liberală, care se situa, după *Conservatorul Constanței*, într-o poziție neproductivă pentru Dobrogea periferică, în ciuda faptului că se găsea la guvernare, iar pe de altă parte, avem facțiunea conservatoare care se apropia, prin mesajele transmise, de periferie, cu toate că nu găsisese resorturile necesare pentru tranșarea problemei.

*

Chiar dacă în aprilie 1909 se propunea Legea privind acordarea drepturilor politice, jurnalul continuă să ceară ca și până atunci o mai bună reglementare a acesteia. În februarie 1911, după venirea la putere a facțiunii conservatoare, tonul ziarului s-a schimbat radical, legând, propagandistic, acordarea drepturilor politice, de legiferările noilor veniți în centrul de autoritate politică.

Putem observa această tendință în articolul „Guvernul și drepturile dobrogenilor” din nr. 46 al ziarului: „Se afirmă că îndată după sărbători guvernul conservator va veni cu un proiect de lege privitor la revizuirea actelor tuturor locuitorilor dobrogeni, care au fost respinși dela încetățenire de către comisiunile pentru acordarea drepturilor politice dobrogenilor, acordându-se cu

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Conservatorul Constanței*, 10 martie 1909, p. 2.

¹⁶ *Ibid.*

această ocazie drepturi politice tuturor posesorilor de pământ rural stabiliți aici după anexare ca coloni, care n-au făcut cerere la timp. Se știe că aproape toate respingerile dela încetățenire a dobrogenilor se datoresc condițiilor foarte grele impuse de legea draconică pentru acordarea drepturilor politice dobrogenilor votată sub guvernul liberal, cum și acțiunii paralele și cointerestate a cârdășiei liberalo-tachiste din localitate, care pe tot timpul cât a lucrat comisiunea în orașul nostru s-a îndeletnicit numai cu denunțuri și cu producere de acte contra locuitorilor Dobrogei pentru a fi respinși dela încetățenire”¹⁷.

Vinovați erau, în mod cert, adversarii politici, liberalii, iar conservatorii se mândreau că poartă stindardul dizolvării regimului excepțional. Dar în această perioadă s-a născut un conflict în sânul comisiei menite de a stabili cine poate primi drepturi politice, între C. Pariano, prefectul județului, ca vechi dobrogean, care-i cunoștea pe locuitori, și membrii formațiunilor adverse. Liberalii au devenit acum cei mai aprigi apărători ai locuitorilor dobrogeni, respinși de la încetățenire, jucând evident o strategie duplicitară, pe când „guvernul și partidul conservator, consecuent făgăduielii date, voind să repare prin noua lege ce o va prezenta corpurilor legiuitoare o nedreptate făcută locuitorilor dobrogeni, dă dovadă de cea mai mare sollicitudine ce are pentru locuitorii autochtoni din această parte a țării, care au fost tratați așa de vitreg de către dl. Ionel Brătianu, prin faimoasa sa lege a acordării drepturilor politice dobrogenilor”¹⁸.

Tema drepturilor politice se încheia către sfârșitul anului 1911; la 14 septembrie, Carol I s-a întâlnit cu o delegație a dobrogenilor, prin mijlocirea jurnalistului Constantin N. Sarry, iar după câteva luni, pe 3 martie 1912, era promulgată modificarea legii libérale, recunoscându-se dobrogenilor toate drepturile politice înscrise în Constituția României¹⁹.

Lucrul nu a fost omis de jurnaliștii *Conservatorului Constanței* care în februarie 1912 dedicau un amplu articol acestui fapt. Intitulat „Dobrogea sub regimul constituțional – un nou început” el detalia etapele revizuirii legii discutate: „Se știe că guvernul conservator, în dorința de a se da dreptate tuturor locuitorilor dobrogeni și pentru a îndrepta lipsurile legii din 1910 pentru acordarea drepturilor politice dobrogenilor, votată fără voe din ordin superior și în pripă de către fostul guvern liberal-a modificat această lege făcând posibilă acordarea acestor drepturi tuturor celor nedreptățiți. Acest proiect de lege a fost votat de urgență, după cererea dlui Marghiloman, de ambele corpuri legiuitoare. În curând, legea va fi promulgată și în câteva zile vor fi numite noile comisii în Dobrogea pentru cercetarea actelor atât acelor respinși dela încetățenire cât și acelor care vor mai cere drepturi politice”²⁰. Articolul mai preciza că Al. Marghiloman, după ce a înfăptuit acest mare act național, era hotărât să

¹⁷ *Conservatorul Constanței*, 11 decembrie 1911, p. 2.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ ADRIAN RĂDULESCU, ION BITOLEANU, *op. cit.*, p. 374.

²⁰ *Conservatorul Constanței*, 26 februarie 1912, p. 2.

urgenteze procesul legislativ pentru intrarea completă a Dobrogei sub regimul constituțional din țară. Astfel, aflăm că s-a cerut consiliului superior administrativ să prepare de urgență un nou proiect de lege, prin care să se introducă și în Dobrogea regimul din Regat, în ceea ce privește alegerile consiliilor comunale și județene, abrogându-se starea excepțională de până atunci.

Demersul articolului nu era până la urmă unul care să punteze o anumită decizie politică, ci mai mult să contureze percepția potrivit căreia conservatorii erau cei care au soluționat până la urmă criza politică dobrogeană. Limbajul utilizat era unul perfect adaptat rigorilor comunicării politice către alegători; în mod foarte practic a fost atacat adversarul, subliniindu-se meritele propriei mișcări politice: „Această faptă a dlui Ministru Al. Marghiloman și a guvernului conservator, merită a fi revelată pentru conștiința concetățenilor noștri spre a se ști cine au fost și cine sunt în adevăr prietenii trecerii dobrogenilor sub regim constituțional din țară și cine au fost dușmanii lor, cum și cine își ține cuvântul dat locuitorilor dobrogeni, după stăruința fruntașilor noștri locali și cine a considerat pe dobrogeni ca străini de țară și ca niște iloți. Liberalii și takiștii locali cari fac în toate ocaziunile de atâta paradă de liberalism și democratism imaculat, au acuma ocazia să spună pe față locuitorilor Dobrogei – la cari apelează cu disperare ca se ne asocieze cu ei contra guvernului conservator – ce gândesc ei și dacă bine a făcut conservatorii când s’au preocupat de soarta locuitorilor ei și de trecerea Dobrogei sub regim constituțional. Îi așteptăm cu toate că nu ne-am mira că vor avea curagiul să combată și această măsură din spirit de opozițiune”²¹.

Subiectul a fost reluat în luna următoare cu o serie de precizări de ordin administrativ; prin articolul „Promovarea legii modificatoare – Numirea noilor comisiuni – începerea lucrărilor”, jurnalul puncta modificarea Legii drepturilor politice: „Votându-se de către ambele corpuri legiuitoare proiectul prin care s-a modificat art. 3 din legea dela 15 Aprilie 1910 pentru acordarea drepturilor politice dobrogenilor, această lege modificatoare a fost promulgată de urgență pentru a se pune capăt nedreptăților făcute locuitorilor dobrogeni sub imperiul vechii legi”²². Articolul anunța și faptul că organismul desemnat să rediscute problema cetățeniei a fost deja format, din el făcând parte Ion Baștea, consilier la Curtea de Apel din București, C. Pariano, liderul conservatorilor constănțeni, prefect al județului, respectiv Gh. Panaitescu, inspector judecător, delegat al ministrului de Justiție în locul vacant de Președinte al tribunalului. Cititorii mai primeau și informația că liderul conservator trimisese deja o circulară subprefecților având ca scop informarea locuitorilor despre noile termene de depunere a cererilor. Noua formulare a legii prevedea că „vor putea dobândi dreptul de cetățean român toți dobrogenii cari au avut domiciliul real aci și care nu s-au bucurat de vreo protecție străină în acest timp”²³.

²¹ *Ibid.*

²² *Conservatorul Constanței*, 11 martie 1912, p. 1.

²³ *Ibid.*

În schimb, organizația locală a Partidul Conservator, în frunte cu C. Pariano a căutat să înlăture această nedreptate; în mod cu totul excepțional, autorul articolului descrie cum prefectul luptase cu toate greutățile spre a izbuti în demersul său. Drept dovadă era adusă atitudinea demnă și energică, pe care o avusese în sânul trecutei comisii, când a lucrase o bucată de timp și sub actualul guvern, precum și intenția sa de a demisiona datorită faptului că ceilalți doi membrii din comisie procedau prea aspru, respingând pe mulți pe nedrept. Cu toate patetismele pe care autorul articolului le-a pus în lucrare în *Conservatorul Constanței*, se poate argumenta că demersurile lui Pariano au fost încununate de succes. Datele oferite de articol nu sunt contrazise de istoria acelei perioade²⁴. Guvernul la acea dată a făcut o nouă lege, pe care Parlamentul a votat-o și prin care se îndreptau relele celei din 15 Aprilie 1910. Astfel, prin această lege se interpretau și se completau articolele 3-4, prevăzându-se că erau admiși ca cetățeni, locuitorii, care vor putea dovedi că au avut domiciliul real în Dobrogea de la așezare și până la data promovării inițiativei legislative și că au figurat înscrși în listele electorale între anii 1880-1890. S-a întocmit o nouă comisie, alcătuită din domnii I. Baștea, consilier la curtea de apel din București, C. Pariano, prefect și Gh. Panaitescu, inspector judecătoresc; aflăm că lucra încă de la 5 martie și primea cererile celor respinși, cum și ale celor ce nu făcuseră cereri de înscriere, până la 24 martie seara.

Alegerile din 1912

După adoptarea legilor privind reprezentarea în Parlament a dobrogenilor, structura discursului din *Conservatorul Constanței* s-a schimbat radical; lupta pentru obținerea drepturilor politice a fost înlocuită cu cea partizană. Numărul din 1 noiembrie 1912 venea să sublinieze aspectul conștientizării votului, evident cu trimitere clară la reprezentanții Partidului Conservator din Constanța. Un vot pentru aceștia echivala cu un vot dat în cunoștință de cauză. Dimensiunea elitistă a doctrinei era prezentă și la nivelul mesajelor conservatorilor constănțeni. Dar trebuie să reținem că educația civică a alegătorilor o făceau chiar de cei care le cereau votul!

Campania electorală începuse pentru prima dată și în noile provincii. „Către alegătorii colegiilor din județul Constanța” era titlul sub care aceasta se deschidea oficial: „Iubiți cetățeni, peste câteva zile, veți fi chemați pentru întâia oară să vă folosiți de drepturile cetățenești la alegerile de senatori și deputați. Întâmplarea a făcut, ca Dobrogea să-și trimită oamenii ei în sfatul țării în niște împrejurări foarte grele când de peste hotare ne pândește primejdia. Tocmai de aceea trebuie să fiți mai cu băgare de seamă la aceste alegeri, uitându-vă bine cui

²⁴ ADRIAN RĂDULESCU, ION BITOLEANU, *op. cit.*, pp. 352-380.

dați atenția D-voastră. Partidul Conservator, muncind fără preget în anii din urmă, a izbutit să înzestreze armata țării, cu toate cele trebuitoare spre a o face să fie gata a porni pe câmpul de luptă. Fără grija patriotică a fruntașilor noștri, astăzi n-am fi putut privi cu inima liniștită, la ceea ce se petrece în vecinătatea noastră”²⁵.

Tot Partidul Conservator a făcut în așa fel încât „lucrând cu chibzuială, a dus liniște în sufletele românești, alinând prin măsuri drepte și prin legi înțelepte nevoile tuturor straturilor poporului. Sătenii, meseriașii, negustorii, proprietarii din orașe, funcționarii, toți mulțumesc cu recunoștință miniștrilor conservatori, care s-au îngrijit de dânșii și le-au ușurat povara. Pentru acest guvern al apărării naționale, vă rugăm și noi, conservatorii conștanțeni, să vă dați voturile D-voastră asigurându-vă că săvârșiți prin aceasta o faptă patriotică, păstrând la putere pe aceia, care sunt cei mai în măsură să ne slujească în momentele acestea țara”²⁶.

Din paginile *Conservatorului Constanței* aflăm și numele candidaților guvernului pentru județul Constanța. Ei au fost: la Colegiul I Cameră: T. Cănanău, mare proprietar, inginer, fost primar; A. Solacolu, mare proprietar; pentru Colegiul II: George Dobias, avocat, proprietar; iar pentru cel de-al treilea, Constantin Xenii, avocat, proprietar. La Colegiul I Senat Candidau: C. Pariano și A. Zissu, proprietar, locot.-colonel, medic în rezervă; iar la cel de-al doilea, dr. Al. Pilescu, medic primar al orașului Constanța, proprietar.

Limbajul utilizat acum nu mai lasă nici o urmă de dubiu referitor la cum se conducea campania electorală atunci. Cel puțin din discursul conducerii conservatoare erau identificați atât potențialii susținători, sătenii, meseriașii, negustorii, aparatul birocratic, cât și tipul candidatului conservator, mare proprietar și fost membru al aparatului administrativ local.

Dacă ar fi să ne referim la procesul selecției *leadership*-ului putem constata că avem cele două metode clasice de recrutare: întâi observăm accentul pus pe criteriile de profesionale în selectarea celor eligibili, așa numita etapă a stagiaturii, și mai apoi avem criteriul valabil oricărei democrații, anume, alegerea prin vot.

Drepturile politice ale dobrogenilor se discutau polemic cu liberalii, această chestiune fiind una dintre principalele retorici electorale folosită în ambele tabere. Acuzele erau reciproce și ideea esențială care răzbătea se definea în jurul temei primatului în acordarea de drepturi politice dobrogenilor.

Numărul din 11 noiembrie al jurnalului nostru lămură și modul în care au decurs primele alegeri pentru Legislativ²⁷. La Colegiul I Cameră erau aleși, cu 350, respectiv 328 de voturi, A. Solacolu și T. Cănanău. În consecință, întregul număr al ziarului se ocupa de subiectul alegerilor, fie că este prezenta victoria conservatorilor, fie că mulțimea direct votanților care aleseseră candidații conservatori în Colegiul I al Camerei. „Către alegătorii colegiul I Cameră”, „Izbânda noastră” sau „Impozanta noastră întrunire publică” sunt doar trei titluri

²⁵ *Conservatorul Constanței*, 1 noiembrie 1912, p. 1.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Conservatorul Constanței*, 11 noiembrie 1912, pp. 1-2.

ale acestui număr care reflectă realitatea conservatoare. Al treilea articol încheia ciclul de reprezentare mediatică a alegerilor fiind și cel mai pronunțat în caracterul său de propagandă, așa cum se anunța încă din titlu. „Impozanta noastră întrunire publică”. Erau prezentate aici discursurile liderilor conservatori constănțeni, T. Cănanău, G. Dobias, Dr. Pilescu, C. Xenii, I. Bențoiu, precum și cel al ministrului Lucrărilor Publice, Alexandru Bădăraș. Notele caracteristice unei campanii sunt ușor de urmărit, iar grila jurnalului, prin care se traducea această adunare, nu lăsa loc de interpretări: foaia conservatoare propaga un mesaj clar către alegători. Dacă ar fi să acordăm credit prezentării din paginile ziarului putem deduce și capacitatea de mobilizare politică, liderii mai sus menționați reușind să adune într-o singură sală aproximativ 2000 de cetățeni, cel mai probabil membrii din eşaloanele inferioare ale ambelor partide, conservator, respectiv conservator-democrat.

Odată cu pierderea puterii, în decembrie 1913, și intrarea liberalilor la guvernare apărea o altă serie de subiecte de dezbatere în jurul reformelor anunțate de cei din urmă, anume cea agrară și cea electorală. Exproprierea și colegiul unic au fost temele care se vor fi găsit în prim-plan până la debutul Primului Război Mondial.

Era pentru prima dată când Dobrogea se racorda direct la dezbaterile centrului politic, iar modul în care o făceau reprezentanții conservatori constănțeni ne dă indicații pentru linia generală a partidului față de aceste chestiuni. Conform programului adoptat în decembrie 1913²⁸, conservatorii se arătau dispuși să ia în considerare orice variantă pentru reforma agrară, dar fără a se atinge dreptul la proprietate, punct fundamental al Constituției și al orânduirii sociale. Chiar dacă nu erau de acord cu principiul exproprierii, ei propuneau ca surse pentru dezvoltarea proprietății mici și mijlocii, pământurile statului, părțile din marea proprietate de la 1000 de pogoane în sus, la care proprietarul ar fi renunțat de bunăvoie, și pământurile ieșite din tranzacția unor părți din marea proprietate, a căror cumpărare urma să fie înlesnită de Casa Centrală Rurală a băncilor populare.

Încheiere

Dacă exista vreun dubiu, *Conservatorul Constanței* îl înlătură demonstrând practic că filiala locală a conservatorilor era în perfectă stare de funcționare, racordată la evenimentele de la centru, reacționând de fiecare dată când se cerea acest lucru. Atributele unui partid politic, așa cum au fost ele prezentate de

²⁸ Vezi programul politic din 1913 în *Conservatorismul românesc. Concepte, idei, programe*, antologie, prefată, note introductive, bibliografie și indici de LAURENȚIU VLAD (au mai colaborat la redactarea notelor introductive: DANIELA COSTACHE, DAN DRĂGHIA, ANA-MARIA RĂDULESCU, ANDREI SABIN, ADRIAN SANDU, MARIUS STAN), Editura Nemira, București, 2006, pp. 209-213.

LaPalombara și Weiner, se regăsesc fără îndoială și în Constanța începutului de veac XX. *Conservatorul Constanței* expunea, pe de o parte, datele unei vieți politice locale, puternic ancorată în subiectele vremii iar, pe de altă parte, dezvăluia opinia filialei constănțene a Partidului Conservator prin propriul organ de presă. Cum am expus în începutul articolului, tema care a prezentat interes pentru vremea de atunci, era cea a drepturilor politice care trebuiau acordate dobrogenilor. Ea a fost aleasă pentru că reprezintă un punct de primă importanță în discursul conservator, dar și pentru că detaliază cuprinzător viața politică și cotidiană constănțeană de atunci.

În fine, mai spunem că jurnalul conservator nu făcea o opinie separată față de celelalte organe de presă partizane din Constanța. Existând într-o societate care de-abia deslușea jocul politic, având un public neexperimentat și neînregimentat, *Conservatorul Constanței* nu-și construise un profil al cititorilor săi. De aceea se adresa la început, ca și concurenții săi liberali ori conservatori democrați, tuturor cetățenilor, abordând tema comună, specific locală a obținerii drepturilor politice pentru dobrogeni. Frapează, totuși, tendința conservatorilor de a fi mult mai deschiși reformei politice decât contra-partida liberală, cu atât mai mult cu cât gruparea de dreapta purta și „eticheta” reacționarismului. Ulterior, după 1912, atitudinea jurnalului devenea una strict propagandistic-partizană, care căuta să marcheze primatul conservator în orice acțiune politică în vederea obținerii drepturilor politice pentru dobrogeni. Pentru ca, de prin 1913, temele de dezbatere ale centrului politic, cum erau colegiul unic, respectiv reforma agrară, să fi acaparat în mare măsură profilul publicistic al *Conservatorului Constanței*.

POLITICAL RIGHTS OF THE DOBRUDJA INHABITANTS AS REFLECTED
IN THE PAGES OF *CONSERVATORUL CONSTANȚEI* (1909-1912)

Summary

The article shows the way in which the journal *Conservatorul Constanței* illustrated the main subject of local political debate in 1909-1912: the issue of the political rights for the citizens of Dobrudja. This debate is significant as it unfolds in the same time as the consolidation of the local branch of the Conservative Party, as well as the participation of its representatives to the parliamentary elections in 1912. These are the first elections in which the citizens of Dobrudja take part, after they were reintegrated within the frontiers of the Romanian state (1878) and after they obtained political rights (1912).

Keywords: Dobrudja; political rights; Conservative Party; elections; public debate.